

ЮРИДИЧЕСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ

Нено Неновски

ЗА ТОЧНИЯ СМИСЪЛ НА ТЕРМИНИТЕ „СТАТУС“ И „СТАТУТ“*

Термините „статус“ и „статут“ се смесват често в правната книжнина. Разпространена неточност е вместо „статус“ да се поставя „статут“, с което вторият термин получава неоправдано разширено значение. Изместването в много случаи на „статус“ от „статут“ е произволно отклонение от точния и общопризнат в правната наука смисъл на двата термина.

„Статус“ е латински термин (*status*), означаващ състояние, положение. В правната наука той е възприет за означаване на правното положение на лицата и организациите, традиционно (и понякога не съвсем точно) наричани физически и юридически лица. Като кажем „правен статус“, разбираме най-общо съвкупността от права и задължения, които имат субектите на правото. Терминът е неотделим от правоспособността, дееспособността, субективните права и юридическите задължения, законно признатите интереси на личността¹. С приблизително същото специално значение той се употребява още в римското право, в което трябва да се търсят и корените на по-голямата част от съвременната правна терминология (поне в романо-германските правни системи): да си спомним понятията *status civitatis*, *status familiae*, *status libertatis*. Наред с термина (и понятието) „правен статус“ в неговото родово значение съществуват и съответни термини (понятия) с видово значение: „конституционен статус“, „гражданскоправен статус“, „трудоваправен статус“ и пр. Говори се още за „правен статус на жената“, „правен статус на научния работник“, „правен статус на профсъюзите“ и др.

От *status* е произлязъл и по-сложният термин *status quo* („статус-кво“, „статукво“), който също се използва в правото, предимно в международното право, за означаване на съществуващото в даден момент и дадена област на живота състояние на нещата.

„Статут“ е термин, произхождащ от латинската дума *statutum*, и означаващ устав (на дадена организация), нормативен акт (закон, правилник) за правата и задълженията на определени лица или органи. Най-често „статути“ наричат нормативните актове

* Публикувано за пръв път в: Бюлетин на Съюза на юристите в България, 1983, № 1, с. 69-71.

¹ Вж. Витрук, Н. В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. Москва, 1979, с. 117-159.

за устройството и дейността на международни органи и организации, например статут на ООН, статут на Международния съд и др. В Англия „статути“ наричат законодателните актове (постановления) на парламента². Трябва да се изтъкне, че терминът „статут“ се употребява в смисъл на нормативен акт, закон още в римската юридическа фразеология, например: *statuta suo clauduntur territorio, nec ultra territorium disponunt* (законите са ограничени от територията си, те не действат извън пределите на своята територия), *statutum speciale statuto speciali non derogat* (един специален закон не отклонява действието на друг специален закон) и др.³

Случва се със „статут“ да се означава не конкретен нормативен акт, а съвкупност от различни нормативни актове или просто съвкупност от позитивноправни норми и разпореждания, които уреждат положението на определено лице, орган, територия и др., например „окупационен статут“.

Термините „статус“ и „статут“ са тясно свързани. Статутът очертава определен статус. Като кажем „статут“, мислим за устав, правилник и пр., които очертават даден статус. Наличието на даден статут означава наличие и на даден статус, на определено юридическо положение, място на съответния правен субект. Това е предпоставка за смесване на двата термина, за подмяна на термина „статус“ с термина „статут“. Като казват „неговият юридически статут е такъв и такъв“, „какъв е статутът му?“ и пр., някои мислят не толкова за акта (или, да се изразим по-свободно, за съвкупността от норми), с който (с които) се определя юридическият статус, колкото за самия юридически статус (съдържание, структурни елементи).

Връзката между двата термина не е обаче оправдание на смесването и на взаимната им подмяна. Статутът води до определен статус, служи за основа и източник на определен статус, но едно е източникът и нормативната основа на статуса, друго е самият статус. Ако си послужим с различието, което теорията прави между обективно и субективно право (отделен е въпросът, че това различие не трябва да се абсолютизира), може да кажем, че статутът ни напътва към сферата на обективното право, статусът — към сферата на субективното право. Ако е позволено все пак да влагаме в термина „статут“ по-общ смисъл, то би могло чрез него да подразбираме условно съвкупността от норми на действащото право, съдържащи се в различни правни източници и определящи даден статус, но не и да го смесваме със самия статус. И това разширяване обаче е недопустимо, щом сме върху плоскостта на правни системи, в които „статут“ означава точно определен правен източник. Известно е например, че правната система на Англия има (обобщено) три основни части: общото право, правото на справедливостта, статутното право. Юридическият статус на английския гражданин се основава не само върху

² Вж. Словарь иностранных слов. Москва, 1980, с. 482; Энциклопедический словарь правовых знаний. Москва, 1965, с. 445.

³ Вж. Латинская юридическая фразеология. Сост. Б. С. Никифоров. Москва, 1979, с. 245-246; Латинска юридическа фразеология. Съст. Х. Баракуда. С., ИК „Сребърен лъв“, без год., с. 270.

статута, но наред с него — и в по-голяма степен от него — и върху други източници на право.⁴

Ето защо е правилно терминът „статус“ в юридическата теория и практика да не се заменя с термина „статут“. Правното положение на субектите на правото, взето общо или в разновидностите му, трябва да се означава при нужда с термина „статус“.

Послепис (2001 г.)

Този текст бе публикуван навремето в Бюлетин на Съюза на юристите в България (1983, № 1). Изданието беше доста популярно сред юристите по онова време. Публикацията предизвика тогава определен интерес. Имаше и позовавания на нея. И сега се срещат юристи (сред по-младите), които я търсят. Неотдавна се появи още една бележка на същата тема⁵. Авторката М. Костова (преподавател по латински език) изяснява повече филологическата страна на въпроса (това е полезното в нейния текст) и в основни линии поддържа мнение за двата термина, идентично с мнението, застъпено в моята бележка. Допускам, че тя не ѝ е била известна. Самочувствието ѝ, че повдига въпрос, който юристите пропускат да забележат, е, разбира се, лъжовно.

Публикувам за втори път текста си за различията и съотношенията между термините „статут“ и „статус“, в който преобладава правният акцент. „Бюлетинът“ на Съюза на юристите вече трудно се намира, а въпросът не е изгубил значението си.

Тук ще добавя само това, че ако в някои страни се наблюдава тенденция за подмяна на термина „статус“ с термина „статут“, то в други разграничаването на двата термина се спазва (Русия, Полша, Словакия и др. — посочвам тези, за които съм направил справка). Що се отнася до положението във френския език, в него не може да се говори за посочената тенденция⁶, тъй като френските юристи поначало не използват термина „статус“, като дума той изобщо не е приет във френския език. Вместо със *status* французите си служат с думата „état“, която в едно от значенията си е тъждествена по смисъл на „статус“ например „état civil“ и др.⁷

⁴ Вж. Давид, Р. Основные правовые системы современности. Москва, 1967, ч. III.

⁵ Вж. Костова, М. Правна филология: статус и статут. — Съвременен право, 1997, № 1, с. 108-109.

⁶ Иначе Костова, М. Пос. съч., с. 109, бел. 1.

⁷ В „Lexique de termes juridiques“. P., Dalloz, 8éd., 1990 терминът *status* липсва. В преведени на френски език трудове на немски юристи той обаче — като латински термин! — е представен в изобилие (вж. примерно: Schmitt, C. Théorie de la Constitution. P., PUF, 1993, passim, особено р. 201-202; Starck, Chr. La Constitution cadre et mesure du droit. P., Economica, 1994, р. 188).